

Sant Celoni

UN PASSEIG PER LA HISTÒRIA I L'ARQUITECTURA

El patrimoni arquitectònic és un dels elements del paisatge dels pobles i de les ciutats que de manera més directa i entenedora ajuda a conèixer-ne la història.

Sant Celoni, per mostrar aquesta forta relació entre història i arquitectura, compta amb un atractiu catàleg d'edificacions, que il·lustra la llarga trajectòria del municipi, les primeres referències escrites del qual es remunten al segle XI. Entre aquesta riquesa arquitectònica, destaquen singularment per la seva bellesa l'Església Parroquial de Sant Martí, que té una magnífica façana barroca decorada amb un dels esgrafiats més importants de Catalunya, i el conjunt de Sant Martí de Pergegàs i la Rectoria Vella, que situa el visitant als orígens de la vila.

Amb la publicació que teniu a les mans podeu, tot donant un tomb, conèixer una mica Sant Celoni i descobrir com ha canviat en el decurs del temps, des de gairebé els inicis fins a la primera meitat del segle XX.

Si sou d'aquí, que el passeig us faci estimar encara més el vostre entorn. I si sou de fora, que faci que us endugueu un record agradable i enriquidor d'aquesta vila.

3 Capella romànica de Sant Ponç

EL FONAMENT MEDIEVAL SEGLES XI-XV

Es primers celonins habitaven en masies disperses agrupades a l'entorn de la parròquia de Sant Martí de Pertegàs. En el segle XI els senyors del Montseny construïren una capella dedicada a Sant Celdoni al peu del camí ral de Barcelona a Girona. La seva bona situació geogràfica i l'empenta de l'orde militar de l'Hospital de Sant Joan de Jerusalem, propietaris de la vila des de 1151, propiciaren el creixement de cases al seu entorn, la fortificació de la vila i la creació del mercat fora muralla (segle XII). Aquest nucli urbà prengué el nom de la capella: Sant Celoni.

A l'inici del segle XIII ja hi havia 72 focs o cases i a mitjan segle XIV la població ja s'acostava al miler d'habitants. L'any 1370 els hospitalers aprovaven les ordinacions de bon govern, unes de les primeres a Catalunya, que palesaven la puixança i bona organització de la vila. El 1405 Sant Celoni passà a ser propietat dels Cabrera, que completaren, així, els seus dominis en el Montseny.

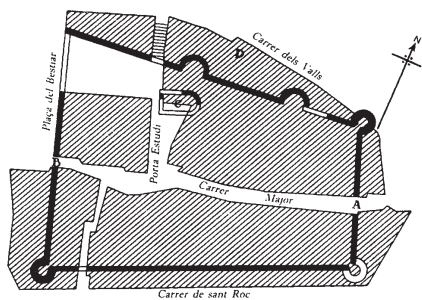
5 Rectoria Vella, segle XV

1 Sant Martí de Pertegàs, la parròquia primitiva

4 Torre de la Força al carrer de les Valls, restaurada el 2009

4 Plànol de la primitiva muralla

Sant Martí de Pertegàs 1 (parc de la Rectoria Vella), la primitiva parròquia del terme, apareix en documents del segle XI. L'església, d'origen romànic, s'amplià considerablement en el segle XIV. Les restes actuals corresponen a una part de la nau central, coberta amb volta de canó apuntat.

També són d'època romànica l'absis de la **capella de Sant Celdoni** 2 i la capella de Sant Ponç. De la primera es conserva l'absis semicircular, construït amb carreus tallats de granit, a l'interior d'una casa (plaça dels

6 Arc gòtic i nova estructura metàl·lica del Pont Trencat

Estudis, 12). La **capella de Sant Ponç** 3 (plaça de Rafael Ferrer) formava part de l'antic hospital de mesells o leprosos anomenat de Sant Nicolau, situat fora de la muralla. Tot i ser d'estil romànic és un edifici tardà, que data de finals del segle XII o del XIII. És d'una sola nau, amb absis semicircular i contraforts exteriors.

La primera notícia que tenim de la **muralla o Força de la vila** 4 és de l'any 1154, però la construcció actual deu correspondre al darrer quart del segle XIV, quan es fan obres importants a la muralla. Se'n conserven algunes torres de planta circular i murs aprofitats com a parets de cases o façanes, com can Mai Tanquis (plaça del Bestiar, 1). La Força és un bé cultural d'interès nacional.

La **Rectoria Vella** 5 era l'habitatge del rector i sacerdots de Sant Martí de Pertegàs. És un magnífic exemple de casal gòtic civil del segle XV, de planta rectangular estructurada a l'entorn d'un pati central. Les galeries d'arcs conopials de maó del segon pis corresponen al segle XVI. Al primer pis del pati destaca un gran finestral tripartit amb esveltes columnes

5 Rectoria Vella, finestral interior

gòtiques. La planta baixa s'utilitza per fer-hi exposicions temporals.

El **Pont Trencat** 6, que travessava la Tordera seguint l'antiga Via Augusta, conserva un arc gòtic del segle XIV o XV, la resta es destruï el 1811 durant la Guerra del Francès. Darrerament (2003) s'ha restaurat i completat amb una estructura metàl·lica que evoca la forma original.

11 Arc conopial de can Bonsoms, segle XVI

L'EMPENTA DELS SEGLES XVI-XVII

Les cases d'aquests segles posen de manifest el creixement de la vila al llarg del carrer Major. Un bon nombre d'aquestes edificacions correspon al darrer quart del segle XVI, moment econòmic favorable. Al fogatge de 1553 ja hi consten 105 cases o focs al poble, i 10, fora vila. La majoria de caps de casa treballaven en oficis artesanals: destacaven els tèxtils (paraires, teixidors de llana, de lli), sabaters i sastres, els relacionats amb les feines del camp (ferrers, boters...) i hostalers, que proveïen el mercat local i de la seva comarca.

L'arquitectura que caracteritza aquesta època és popular, sense que es pugui parlar d'un estil, i perdurarà pràcticament fins al segle XIX. L'estructura de la casa és simple: consta de planta baixa i un o dos pisos. La porta, ampla, sol ser de carreus de granit i dóna pas a l'obrador o taller. A la llinda hi podem trobar inscripcions interessants: dates, el nom del propietari, símbols de l'ofici... La finestra del primer pis, alineada amb la porta, també és de pedra. Algunes estan decorades amb caps, sanefes senzilles... Del segle XVI destaquen pel seu decorativisme les finestres conopials, característiques del gòtic tardà.

9 Can Mai Tanquis

14 Arc de can Besa, segle XVI

12 Voltes de la plaça de la Vila

Seguint el carrer Major des del barri de la Força trobem la casa d'en **Salvador Molar** 7, de 1578. A **can Boada** 8 l'any 1589 hi vivia un ferrer, com mostra l'enclusa de la llinda. A la finestra de **can Mai Tanquis** 9 hi trobem una invocació religiosa: 1589 JESUS: MARIA. La inscripció de **can Tauler** 10 és explícita: ANY 1600, data que també escau a les dues cases amb què fa cantonada.

A **can Bonsoms** 11 hi ha una bella finestra conopial lobulada del segle XVI. De la mateixa època o poc anteriors són les **voltes** 12 o cases porticades de la plaça de la Vila. Les dues finestres conopials de **can Maties** 13, de granit, són més senzilles. La de **can Besa** 14 destaca per la seva decoració popular a base de cercles.

Les llindes de **can Bosc** 15 mostren la llarga pervivència d'aquesta tècnica constructiva, ja que hi ha un segle entre l'una i l'altra: 1576 i 1678. Al capdamunt del carrer Major hi ha un grup de cases amb la porta d'arc de mig punt feta de totxo. Algunes de les finestres de pedra estan decorades.

Al carrer Major hi ha altres cases o elements similars als destacats fins ara. També sobresurten algunes finestres del segle XVI ben esculpides, com les procedents de **Can Ramis** 16 (Anselm Clavé, 6) o la del **casal dels Jalpí i Julià** 17 (Bellver, 7), batlles de la vila.

19 Ca la Inès, segles XVI-XVII

18 Cal Toro, segle XVI-XVII

20 Imatge de Sant Martí

L'ESPLENDOR DEL BARROC SEGLES XVII-XVIII

20 Esgrafiats. Detall de l'arcàngel Miquel

20 Església parroquial

20 Esgrafiats. Detall de la Justícia

Un gravat francès realitzat la segona meitat del segle XVII, malgrat ser poc objectiu, ens dóna una idea de com era la vila aleshores. La vila, que era bastant gran, estava envoltada d'una extensa muralla. L'església parroquial i tres o quatre edificacions més sobresortien a l'interior, destacant-se de la resta. Des de l'època medieval la vila havia anat creixent al llarg del carrer Major, i a mesura que s'estenia s'ampliava el nucli fortificat. Entre els segles XIV i XV es formà el segon recinte, que arribava fins a la plaça d'en Nicola i tenia la porta a l'altura de l'actual Ajuntament. El tercer recinte, del segle XVI, s'anomenava veïnat de la Torre perquè al portal, la Torre de les Hores, hi havia el rellotge públic. Aquesta porta estava davant de can Bosc (carrer Major, 67-71). El darrer nucli, el de la Vilanova, estava situat a l'entorn de l'Hospital de Pobres i Malalts (carrer Major, 51-53).

Amb la forta expansió es decidí edificar una nova **església parroquial** ²⁰ al bell mig de la vila: l'antiga parròquia havia quedat allunyada i petita. Aquesta obra ambiciosa, començada l'any 1634, esdevindrà l'element emblemàtic del nostre patrimoni. L'edifici, característic del barroc, es va inaugurar el 1703. És de planta rectangular, amb capelles laterals entre els contraforts i absis octogonal. L'extraordinària façana està coronada amb un capcer semicircular. La portada, acuradament treballada en marbre, és de 1753. El més destacat, però, és la decoració esgrafiada de 1762. Aquests esgrafiats són els més importants de Catalunya i mostren figures al·legòriques de virtuts (Fe, Esperança, Caritat, Justícia), arcàngels, sants, àngels músics... que s'ordenen en la façana formant un retaule monumental que es restaurà el 2003. La imatge de Sant Martí, del celoní Lluís Montané, és de 1953.

20 Esgrafiats. Detall de la Caritat

20 Esgrafiats. Detall dels àngels músics

L'**Hospital de Sant Antoni o de Pobres i Malalts 21** (carrer Major, 51-53) consta de la casa de l'hospital i la capella. El primer té un gran portal d'arc de mig punt adovellat, amb un relleu a la part superior que representa la crucifixió. La capella, construïda el 1752, conserva un retaule barroc. A la planta baixa de l'hospital ara hi ha l'Oficina de Turisme.

D'aquesta època destaquen els casals de dues importants famílies: els Soler i els Ramis. La **casa Soler de Vilardell o can Cortada 22** (carrer Major, 93) té la façana ordenada simètricament amb grans obertures de pedra. Era el casal dels barons de Vilardell, descendents d'en Soler, que matà un drac llegendari amb una espasa de virtut. A **Can Ramis 23** (plaça Vila, 23-26) es van fer unes reformes importants cap a l'any 1950. Bona part dels elements originals es van mantenir, afegint-n'hi d'altres, com la bella galeria d'arcs carpanells del segons pis, procedent de Barcelona. A la llinda principal destaca l'escut de la casa Ramis. Actualment, la planta baixa del casal es destina a exposicions temporals.

23 Escut de Can Ramis

22 Balcó de la casa Soler de Vilardell

23 Interior de Can Ramis

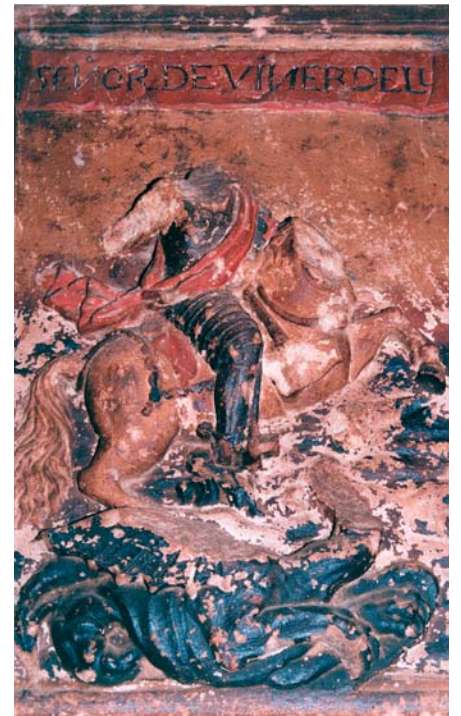
23 Can Ramis

21 Hospital de Sant Antoni

Sant Celoni, gravat del segle XVII

22 Relleu amb en Soler de Vilardell matant el drac

LA RIVALITAT DEL SEGLE XIX

Amb la segona meitat del segle XIX començà la gran transformació de Sant Celoni, que s'assolirà plenament en el transcurs del segle XX.

L'arribada del ferrocarril l'any 1860 afavorí la implantació de les primeres indústries a finals de segle i especialment a principis del següent, entre les quals destacaren les dedicades a la producció tèxtil, de taps de suro, de ciment i de llet condensada. Aquest any la vila tenia 2.445 habitants. L'expansió urbanística arribà fins a la carretera Vella i la via del tren.

El segle XIX fou un temps d'esplendor de les grans masies i cases pairals de la zona (Olzinelles, Montnegre, Furosos, Vilardell...). Moltes s'engrandiren o es reconstruïren en aquesta època palesant el bon moment econòmic de les explotacions forestals. Els

27 Ca l'Oller, 1913

24 Hotel Suís, 1886

grans propietaris també feren construir, durant la segona meitat del segle, grans i luxoses cases als llocs més cèntrics de la vila. Entre les diferents edificacions es pot veure un afany de competència, de rivalitat per bastir l'edifici més gran i ostentós.

En aquest capítol sobresurt l'**Hotel Suís** ²⁴ (plaça de la Vila, 15-16), casa pairal a la vila de la família **Valls d'Olzinelles**, construïda el 1886. L'edifici consta de planta baixa, amb un gran pòrtic encarat a la plaça, i dos pisos resolts en rigorosa simetria classicista. Un frontó triangular, amb inscripcions i l'escut heràldic de la família Valls, corona la façana principal, restaurada el 2006.

Can Comes ²⁵ (plaça de la Vila, 27) era la casa dels **Agustí d'Olzinelles**. És una casa de tres pisos, amb obertures d'arc carpanell disposades simètricament. El més característic, però, és la decoració a base de motlures i motius ornamentals de terra cuita.

La família **Pons de Campins** construï el que és ara **can Casadevall** ²⁶ (carrer Major, 121-123). El baix és de carreus de pedra encoixinats i als pisos hi ha balcons amb obertures rectangulars i finestres apuntades als extrems.

Més tardana fou la façana de **ca l'Oller** ²⁷ (carretera Vella, 22), edificada pels **Oller de Fuirosos** el 1913, que es caracteritza pel seu classicisme i sobrietat. La planta baixa també és de carreus de pedra. Al carrer de Sant Antoni hi ha altres cases de finals del segle XIX, habitatges a la vila dels propietaris de can Sallés, can Minuart i can Riera de pagès.

Can Guerris ²⁸ (carrer Major, 133) o **can Gurri** ²⁹ (plaça dels Estudis, 7) són edificis anteriors i mostren, entre d'altres, la manera de construir a cavall entre els segles XVIII i XIX.

Fàbrica de taps de cal Menut, 1907

²⁶ Can Casadevall

²⁵ Casa dels Agustí d'Olzinelles

PRINCIPI DEL SEGLE XX L'OBERTURA

Paral·lelament al creixement de població, que el 1920 comptava amb 3.311 habitants, s'anà consolidant la indústria: cap a l'any 1915 hi havia catorze fàbriques de taps de suro; cinc, de teixits de cotó; dues, de begudes gasoses; una, de paper i cartró, i una altra, de ciment.

Les construccions de principi de segle estan a cavall entre l'eclecticisme i el modernisme. Hem de destacar **can Vilà 30** (plaça de la Vila, 11), amb baranes de gust modernista, **can Magí** o **Correus 31** (carrer Major, 143) i **can Barri 32** (carrer d'Anselm Clavé, 7), de 1903, amb dues grans balconades de perfil sinuós. També hi ha cases interessants a la carretera Vella, on sobresurt la **torre de l'Oranich 33** (carretera Vella, 48).

34 Torre de l'Oranich

38 Ajuntament. Obra de J. Domènech Mansana, 1926

40 La Tèrmica. Obra de Josep Domènech Mansana

38 Escorxador, de Josep Domènech Mansana

41 Ca la Vilella, de Josep Domènech Mansana

El gran canvi qualitatiu de l'arquitectura i l'urbanisme de l'època està vinculat a l'obra de l'arquitecte **Josep Domènech Mansana**, de la generació d'arquitectes posterior al modernisme, que va ser nomenat arquitecte municipal l'any 1918. En el Pla general urbanístic de 1924 es disposaran reformes importants, preveient el creixement i la modernització de la vila: obertura de nous carrers i una ronda, enderrocament de cases per eixamplar i alinear carrers o per construir noves places... Durant els anys 20, a més dels canvis urbanístics, es construïren diversos edificis públics (ajuntament, escorxador, cementiri municipal, escoles...). Domènech realitzà també obres per a entitats (l'Ateneu) i particulars, com naus industrials: **can Bes Nou** 34 (carrer de Jacint Verdaguer, 5), la Tèrmica i habitatges: **ca l'Àlvarez** 35, **can Vulart** 36 (carrer de Sant Josep, 41 i 39), ca la Vilella...

L'esvelt **Ajuntament** 37 (plaça de la Vila, 1), de 1926, té una estructura esglaonada, de la qual sobresurt la torre central amb rellotge i campanar de ferro. El cos central s'alça

31 Can Vilà

32 Can Barri

sobre un sòlid pòrtic d'arcs rebaixats. Destaquen la decoració amb maons i els poderosos ràfecs de les teulades.

L'**Escorxador** 38 (passeig de la Rectoria Vella) segueix la forma típica de masia basilical, amb el cos central més elevat que els laterals, cosa que permet una bona il·luminació. El portal principal és un arc apuntat de totxo i tot l'edifici descansa sobre un sòcol de simples pedres de riera. **La Tèrmica** 39 (carrer de Campins, 2-4), de 1925-30, és una petita nau de tipus industrial utilitzada com a central tèrmica per produir energia elèctrica. A més de les grans arcades que s'obren a les façanes, la caracteritza el curiós dipòsit cilíndric disposat sobre un alt pilar de carreus de granit. Ambdós edificis s'han rehabilitat darrerament per acollir, respectivament, la biblioteca (1999) i l'arxiu municipal (1997). D'entre les cases particulars, sobresurt **ca la Vilella** 40 (carrer de Campins, 7), construïda entre 1925 i 1935 i decorada amb esgrafiats.

EL MONTNEGRE, LA FORÇA DE L'ENTORN

Sant Martí de Montnegre

L'església de **Sant Martí**, del segle XVII-XVIII, és d'una sola nau amb dues capelles laterals. D'entre les cases de pagès destaquen **ca l'Arabia** i **can Ginestar**, amb finestres conopials del segle XVI. **Can Cases** és una bella masia de 1636. Entre les ampliades el segle XIX hi ha **ca l'Auladell** i **can Preses**.

Fuirosos

L'església de **Sant Cebrià**, construïda entre els segles XVI i XVIII, és molt senzilla. **Can Terrades** i **can Bac** són construccions típiques de finals del segle XVI. El **Forn del Vidre** és més tardà. **Can Riera de Fuirosos** i **ca l'Oller** es van reconstruir i ampliar en la segona meitat del segle XIX. La darrera es va modificar l'any 1929.

Vilardell

L'església de **Sant Llorenç**, amb elements dels segles XII-XIII i XV-XVI, té un senzill pòrtic i campanar d'espadanya. S'ha rehabilitat el 2011. La masia més important és **cal Batlle**, un gran casal de finals del segle XIX convertit, actualment, en hotel.

Forns de pega de can Valls, Olzinelles

La Batllòria

Aquest nucli urbà va créixer a l'entorn de l'**església de la Mare de Déu de l'Esperança**, l'Hostal (Ribot) i el casal dels Gualba (Can Bruguera). L'església es va començar en el segle XVI i es va ampliar cap a l'any 1634. Les cases més antigues s'alineen al llarg del carrer Major. Els edificis més emblemàtics són **Ribot**, envoltat d'un barri; **Can Bruguera**, amb belles finestres conopials del segle XVI, i **can Cabra**, que també té relleus escultòrics als finestrals. Hi ha força cases construïdes entre finals del segle XVI i el XVIII. Algunes masies, com **can Batllori** o l'**Hostal Nou**, també tenen bells finestrals conopials.

Can Bruguera, detall. La Batllòria

Ca l'Agustí, segle XIX, Olzinelles

Mare de Déu de l'Esperança. La Batllòria

Sant Llorenç de Vilardell

Can Cases, 1636, Montnegre

Masies de Sant Celoni

D'entre les cases de pagès dels voltants de Sant Celoni sobresurt **can Lligada**, de finals del segle XVI i ampliada cap a l'any 1755. **Can Riera de l'Aigua**, **can Domènech**, amb un arc conopial, **can Minuart** i **can Sallés** són masies típiques dels segles XVI-XVIII.

Olzinelles

L'església de **Sant Esteve** es va construir entre els segles XVI i XVIII. Té un bell campanar d'espadanya sobre la façana. La **rectoria** és un interessant casal de finals del segle XVI o principis del XVII. De la mateixa època és **can Valls**, ampliat a finals del segle XIX. Altres cases de la segona meitat del segle XIX són **ca l'Agustí**, **can Draper** i **ca l'Alzina Nou**. Pel que fa a la indústria tradicional sobresurten el **pou de glaç de can Draper**, de 1771, i els **forns de pega** de can Valls.

El fonament medieval segles XI-XV

- 1 Sant Martí de Pertegàs
- 2 Capella de Sant Celoni
- 3 Capella de Sant Ponç
- 4 Muralla o força de la vila
- 5 Rectoria Vella
- 6 Pont Trencat (fora del mapa)

L'empenta dels segles XVI-XVII

- 7 Casa Salvador Molar
- 8 Can Boada
- 9 Can Maitanquis
- 10 Can Tauler
- 11 Can Bonsoms
- 12 Voltes de la plaça de la Vila
- 13 Can Lleonard
- 14 Can Besa
- 15 Can Bosch
- 16 Can Ramis
- 17 Casal dels Jalpí i Julià
- 18 Cal Toro
- 19 Ca la Inès

L'esplendor del barroc segles XVII-XVIII

- 20 Església parroquial
- 21 Hospital de Sant Antoni o de Pobres i Malalts
- 22 Casa Soler de Vilardell o Can Cortada
- 23 Can Ramis

La rivalitat del segle XIX

- 24 Hotel Suís
- 25 Can Comas
- 26 Can Casadevall
- 27 Ca l'Oller
- 28 Can Guerris
- 29 Can Gurri

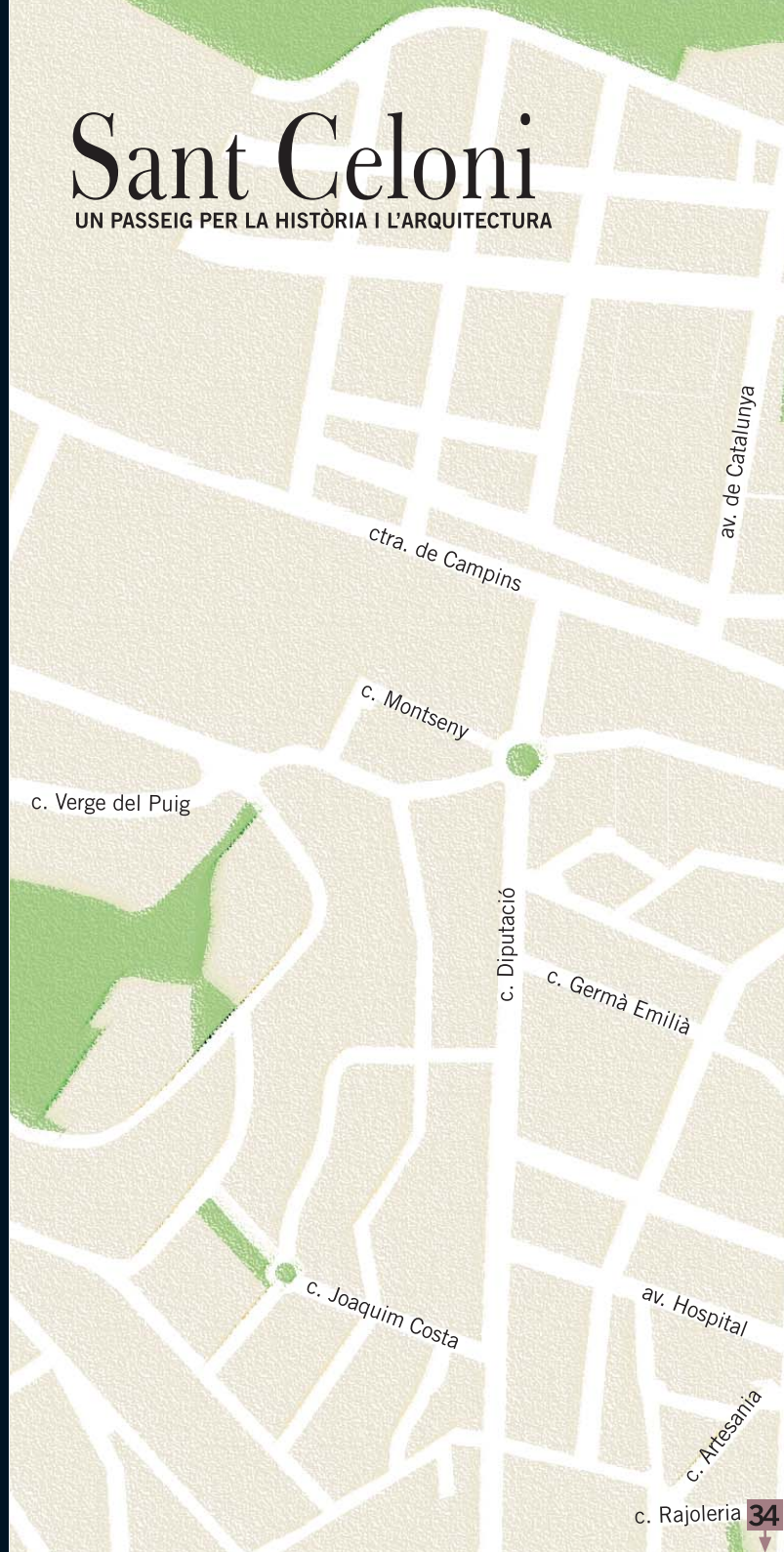
Principi del segle XX, l'obertura

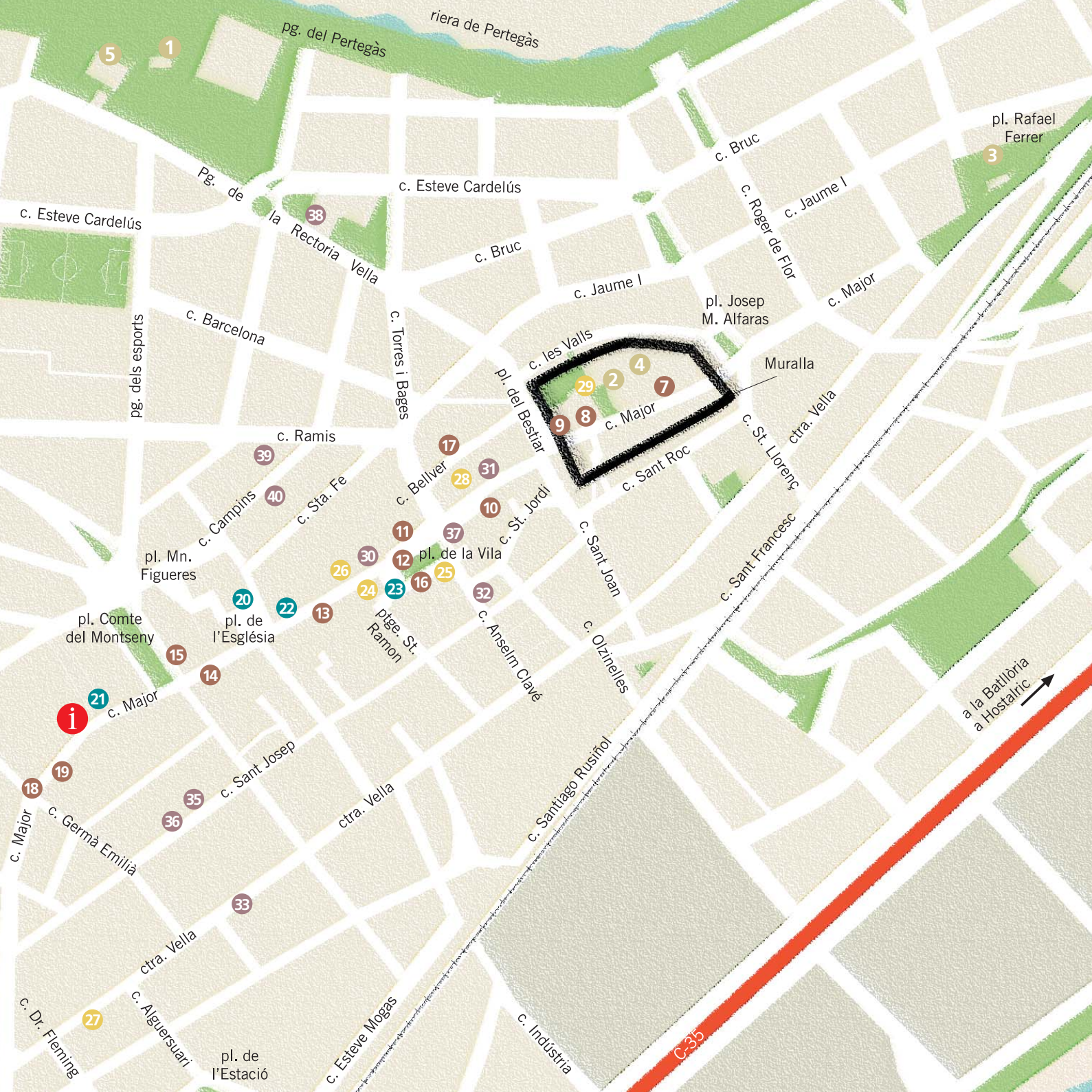
- 30 Can Vilà
- 31 Can Magí o Correus
- 32 Can Barri
- 33 Torre de l'Oranich
- 34 Can Bes Nou (fora del mapa)
- 35 Ca l'Àlvarez
- 36 Can Vulart
- 37 Ajuntament
- 38 L'Escorxador
- 39 La Tèrmica
- 40 Ca la Vilella

Els números que apareixen al costat de cada edifici fan referència a la localització en el plànol i identifiquen les fotografies i els comentaris del text general

Sant Celoni

UN PASSEIG PER LA HISTÒRIA I L'ARQUITECTURA

pl. Rafael Ferrer

3

c. Bruc

c. Roger de Flor
c. Jaume I

c. Major

pl. Josep M. Alfaras

Muralla

c. les Valls

pl. del Bestiar

c. Major

c. Sant Roc

c. Sant Joan

c. Olzinelles

c. Santiago Rusiñol

c. Indústria

riera de Pertegàs
pg. del Pertegàs

c. Esteve Cardelús

c. Bruc

c. Jaume I

Pg. de

la Rectoria Vella

c. Barcelona

c. Torres i Bages

c. Ramis

17

c. Bellver

28

31

11

37

10

c. St. Jordi

30

12

pl. de la Vila

25

16

32

c. Anselm Clavé

pl. de St. Ramon

26

30

12

23

16

25

32

20

22

pl. de l'Església

13

14

15

18

19

21

pl. Comte del Montseny

pl. Mn. Figueres

15

14

13

12

11

10

9

8

7

4

2

1

i

21

c. Major

15

14

13

12

11

10

9

8

7

4

2

1

18

19

c. Germa Emilia

35

36

c. Sant Josep

33

34

35

36

37

38

39

40

c. Dr. Fleming

27

c. Alguesuari

33

34

35

36

37

38

39

40

pl. de l'Estació

c. Esteve Mogas

C-35

a la Batlloria a Hostalric

Ajuntament de
Sant Celoni

SANTCELONI

bosc cuina patrimoni

**Oficina de turisme
de Sant Celoni**

C/ Major, 53

Tel. 93 867 01 71

www.santceloni.cat/turisme

Horari:

de dimecres a diumenge de 10 a 14 h
divendres i dissabte de 17 a 20 h

**Diputació
Barcelona**

xarxa de municipis

TurismeTotal

Centre de Documentació del
**Parc Natural
del Montnegre-Corredor**

Edició:

Ajuntament de Sant Celoni

Textos:

Josep M. Abril

Fotografies:

Associació fotogràfica Crisàlide

David Masdeu

Josep M. Abril

Judit Buldó

Josep Puigtió

Sergi Bernal

Arxiu d'imatges de Sant Celoni

Disseny gràfic:

TLGRAMA

Impressió:

Gràfiques ARCO

2011 Sant Celoni